

французьке *Résumé* й англійське *Summary*. Зміст уміщено наприкінці видання.

Показчик надає уявлення про розмаїття наукових, педагогічних і перекладацьких зацікавлень заслуженого для нашої науки й культури вченого впродовж понад півстолітнього (від студентських часів) періоду. Особливо важливим є внесок Я. Кравця у розвиток українсько-французьких, українсько-бельгійських і українсько-слов'янських літературних і культурних зв'язків.

Усі рецензовані показчики є цінним внеском у вітчизняну науку, оскільки підсумовують життєвий шлях і науковий доробок учених (В. Вуйцик, Я. Кравець), які доклали чимало

зусиль до розвитку української та світової науки й культури або продовжують плідно працювати в різних сферах історичної та географічної наук. Уведення цього доробку в ширший суспільний обіг не лише сприяє розвитку науки й суспільства, а й вписує Україну в контекст європейського та світового цивілізаційного поступу. А це надзвичайно актуальне завдання у цей непростий час.

Іван Сварник,

*директор Львівської обласної універсальної
наукової бібліотеки,
голова Археологічної комісії НТШ*

Надійшла до редакції 7 березня 2024 року

Історичний портрет стародавніх соціумів

Шауренко А., Барвінок О. Історія первісного суспільства : навч. посіб. Київ : Кондор, 2022. 192 с.

Вивчення нормативного курсу "Історія первісного суспільства" на історичних факультетах закладів вищої освіти України є вагомим елементом підготовки істориків, археологів, етнологів, пам'яткознавців, музеєзнавців. Специфіка цієї дисципліни потребує комплексного підходу до подання студентам складної інформації, зумовленої характером джерельної бази та рівнем її історичної інтерпретації з урахуванням сучасних досягнень науки.

У 2022 р. у київському видавничому домі "Кондор" побачив світ навчальний посібник "Історія первісного суспільства" А. Шауренко та О. Барвінок — кандидатів історичних наук, доцентів кафедри всесвітньої історії та методики навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Окрім "Вступу", "Термінологічного словника" (119 позицій), "Бібліографії" (63 назви), видання містить 9 тем із відповідним поділом. Кожну тему завершує "Тестовий контроль", а весь курс — "Підсумковий контроль".

У першій темі "Загальні відомості з історії первісного суспільства" (с. 6—26) розкрито значення терміна "первісна історія", розглянуто її предмет та об'єкт, мету й завдання, надано характеристику джерелам, висвітлено дискусії між науковцями

щодо хронології та періодизації, стисло викладено історію досліджень стародавнього суспільства.

Водночас у цьому контексті доцільно було б навести працю вченого-економіста М. Зібера "Очерки первобытной экономической культуры" 1883 р. [1]. Автори рецензованого видання дотримуються усталеного погляду, що перший підручник з історії первісного суспільства на теренах колишнього СРСР виданий 1939 р. і належить археологу В. Равдонікасу (с. 22). Книга складається з двох частин, остання вийшла друком 1947 р. [2, с. 215]. Проте ще 1922 р. у Харкові було видано працю географа П. Алампієва "Спроба викладання історії культури. Розмови з дітьми в сільській школі". Саме це видання фактично стало одним із перших навчальних посібників в Україні, присвячених питанням історії первісного суспільства [3].

На с. 22 А. Шауренко та О. Барвінок наводять відомості про навчальну літературу з історії первісного суспільства, видану українськими вченими, починаючи з кінця 1990-х рр. У цьому разі також варто було б умістити інформацію про перший підручник з цієї навчальної дисципліни, що побачив світ 1972 р., — "История первобытного общества" Б. Шрамка, археолога, доктора історичних, професора Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна [4].

У другій темі "Антропогенез" (с. 28—52) проаналізовано дискусії між науковцями щодо появи перших гомінід, теорії походження людини та подано огляд палеоантропологічних знахідок. У цій темі дискусійний характер має підтема "Теорія позаземного походження людини (космічна теорія, "космізм")" (с. 34—35). На нашу думку, вона має певною мірою "екзотичний ха-

рактар", адже не підтверджена даними сучасних природничих і гуманітарних наук.

У третій темі "Комунікативні аспекти розвитку людського суспільства та виникнення рас" (с. 55—66) на основі даних антропології та палеопсихології розглянуто проблеми походження та ранньої стадії мови й мовлення, а також подано характеристики рас.

У четвертій темі "Виникнення людського суспільства та ранні етапи його розвитку" (с. 68—77) автори висвітлюють соціальну структуру праобщини.

Особливості еволюції соціумів за доби палеоліту та мезоліту проаналізовано у п'ятій темі "Давня родова община" (с. 79—94).

Характеристику неолітичної доби в розвитку первісного суспільства подано в шостій темі "Розвиток суспільства в добу пізньої первісної общини" (с. 97—117).

Дві теми: сьома — "Соціально-економічний розвиток суспільства доби політогенезу" (с. 120—129) і восьма — "Розпад потестарної організації суспільства" (с. 132—145) присвячено добі енеоліту-бронзи. Розглянуто стародавні ремесла, металургію, соціальну стратифікацію суспільства та ознаки державоутворення, а також поняття "цивілізація".

Підсумкову, дев'яту, тему "Культура первісного суспільства" (с. 148—166) присвячено духовному світу стародавнього населення.

Навчальний посібник А. Шауренко та О. Барвінок доцільно використовувати не лише у закладах вищої освіти під час підготовки майбутніх істориків-педагогів та інших фахівців у галузі історичних наук, а також і в середніх закладах освіти різного типу у процесі викладання відповідних тем зі стародавньої історії України.

Список літератури

1. Зибер Н. И. Очерки первобытной экономической культуры со вступительной статьей проф. М. Е. Слабченко. Одесса : Госиздат Украины, 1923. 412 с.
2. Генинг В. Ф. Очерки по истории советской археологии : (у истоков формирования марксистских основ советской археологии. 20-е — первая половина 30-х годов). Киев : Наук. думка, 1982. 228 с.
3. Алампієв П. Спроба викладання історії культури : розмови з дітьми в сіл. шк. Харків : тип. Експерим. шк.-клуба печ. дела, 1922. 120 с. (Библиотека журнала "Путь Просвещения" ; № 3).
4. Шрамко Б. А. История первобытного общества : учебное пособие для студентов исторического факультета ХГУ. Харьков : Изд-во Харьковского ун-та, 1972. 200 с.

Дмитро Кепін,

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу ретроспективної
бібліографії Книжкової палати України

Надійшла до редакції 21 березня 2024 року

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

До 160-річчя від дня народження В. Вернадського

УДК 316.324.8:[140.8:[13+165.173]](045)

Микола Сенченко,

директор Книжкової палати України, професор,
e-mail: director@ukrbook.net

Ера домінування Розуму*

Усе бере свій початок у духові,
і тому далеко не байдуже, у що вірять
люди і який світогляд мають.

Армін Пізі

Людина т а Всесвіт

У цьому розділі йтиметься про найголовніше — про Людину. Питання, по суті, не так у походженні, адже ця інформація загальновідома, як у причинах появи Людини на цій планеті.

Людина — це індивід, який усвідомлює чи принаймні замислюється про своє призначення, намагається розібратися у причинах подій, які відбуваються в його житті від народження й до смерті. Людина наділена світоглядом, логікою

* Продовження. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2023. № 9. С. 3—10; № 10. С. 3—9; № 11. С. 3—10; № 12. С. 3—11; 2024. № 1. С. 21—26; № 2. С. 31—37; № 3. С. 3—12.